

HÅKAN PAULUS GULLBERG.

En skånsk bygdesnickare och några blad ur hans
skissbok.

Av

WILLIAM KARLSON.

De av Böttiger framdragna mästestyckeritningarna från Kristianstads snickareämbete (Svenska slöjdföreningens tidskrift 1905, häfte 4) innehålla bl. a. tvenne skåp med barockartade krön och underdel i rokoko, tillverkade åren 1781 och 1782 (a. st., pl. III). Det problem angående stilarnas kronologiska avgränsning som här framkom, är av det allra största intresse. Det är fullt tydligt, att när ett visst år uppsättes som gräns mellan tvenne stilepoker, är det endast att betrakta som den tidpunkt omkring vilken svängningen ägde rum och ofta måste man här räkna med stora latituder. Det förhöll sig ingalunda så, »at man en skøn Morgen vaagnede op og fandt, at en ny Stil var begyndt», skriver Poulsen i sin bok *Møbelkunstens Historie*.¹

När dylika stilblandningar under övergångstider kunna konstateras i en, låt vara landsortsstad som Kristianstad och inom ett ämbete, som dock alltid hade stora möjligheter till kontakt med Stockholm och utlandet, är det givet att de skola vara ännu mera märkbara ute på landsbygden och särskilt hos bondesnickarna. En synnerligen god möjlighet att konstatera dylika företeelser har man i en i Kulturhistoriska Museet i Lund förvarad skissbok, som tillhört snickaren Håkan Paulus Gullberg i Brösarps by och sn i Albohd i östra Skåne. Den innehåller ett antal möbelritningar, som om

¹ Del I, sid. 93 (Khvn 1918).

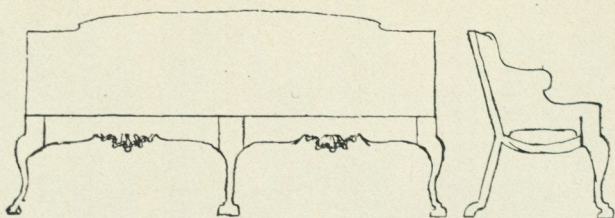

Fig. 1. Skiss till rokokosoffa, med anteckning: »Kanna Peh
Ritning. Ritat d: 18 Sep: 1781». Utförd av H. P. Gullberg.

också mera förenklade och även som ritningar enklare, i stort sett uppvisa samma former som de välvårdade mästestyckeritningarna i Kristianstads snickareämbete. De härröra också från ungefär samma tid.

Skissboken, som bär inventarienumret 19,810, utgöres av tvenne tunna häften i oktavformat av ganska grovt, vitt papper, styvhäftade i mörkbrunt omslag. Den första delen har ingen omslagstitel. På den senare står: »Ritebok öfwer några fåå och nöttiga stycken, som äro Nödigast: Ritat i Brösarp Den 16 Februari 1772 af H. P. Gullberg.» Första häftet innehåller uteslutande ritningar till kugghjul, visare och andra detaljer i ett urverk, den andra och viktigare delen huvudsakligen möbelskisser, och det är dessa vi skola taga i närmare ögonsikte.

Av de sju skisserna är en, en soffa i utpräglad rokoko, försedd med följande anteckning: »Kanna Peh (= kanapé) Ritning. Ritat d: 18 Sep: 1781» (fig. 1). Teckningen visar en sofftyp, helt vanlig under rokokon, och ingen skulle tveka att placera en pjäs utförd efter denna ritning till 1750- eller 1760-talet. De mjukt svängda ben- och sargprofilerna, sidostödsprofilen och snäckornamenten å sargen tala ett sirligt rokokospråk liksom också ryggstödet övre profillinje. Den är avsedd att klädas med lösa kuddar såväl i rygg och sits som sidor.

Följande skåpskiss (fig. 2) är visserligen icke daterad men torde efter allt att döma vara utförd tidigast samma år eller ej så långt efter soffskissen. Dess nedre parti är av utbildad rokokokaraktär med mittdekoration å sargen, en snäcka, ett blad eller vad det nu kan vara ämnat att snidas till. Själva skåpkroppen över den pro-

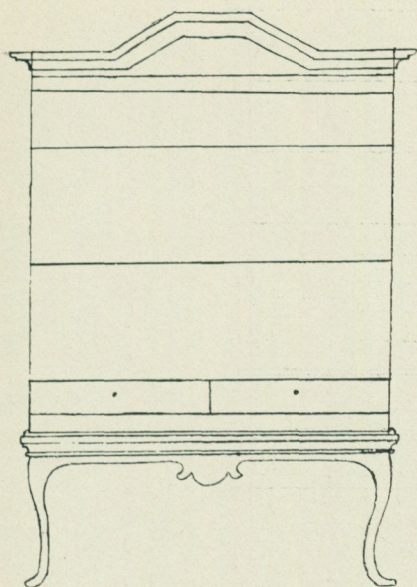

Fig. 2. Skiss till skåp, tidigast 1781.
Utförd av H. P. Gullberg.

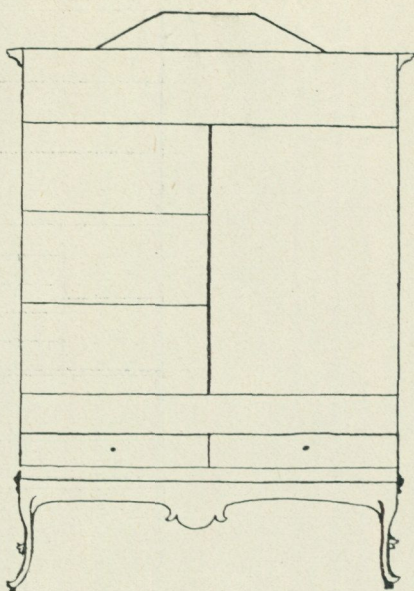

Fig. 3. Skiss till skåp, tidigast 1781.
Utförd av H. P. Gullberg.

flerade listen är raklinjig och ger ett intryck av tyngd, vartill bidrager det profilerade krönet med det betonade mittpartiet i fasaden. I detta överparti har snickaren gripit tillbaka ända till barocken, alltså sjuttiofem eller åttio år bakåt i tiden, då dessa tunga, profilerade krön voro typiska för skåpmöbler. Skissen å figur 2 visar följaktligen, att för landsortsmästare ingen markerad begränsning mellan stilarna förefanns, utan man kompillerade, varvid såväl mode-stilen som en passerad sådan fingo släppa till detaljer.

Skissen figur 3 med sina tvenne alternativ till ben ha likaledes stark bismak av barock särskilt genom de korta benen. Figur 4 är en variation av samma typ utan betonat frontkrön, vilket måhända varit avsett att tillfogas på den ofärdiga skissen. I ritningen till kryddskåpet å figur 5 återkommer samma typ något varierad i höjd- och breddmåten. Här visar även den profilerade sargen reminiscenser från rokokons föregångare, och den kraftigt skurna krönlisten är av renodlad barockkaraktär. Vad proportionerna beträffar är detta det vackraste skåpet.

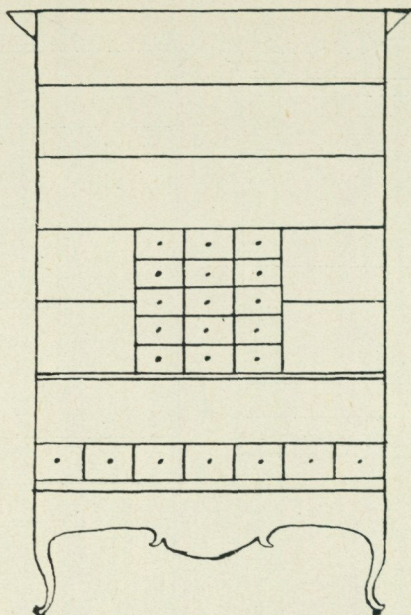

Fig. 4. Skiss till skåp, tidigast 1781.
Utförd av H. P. Gullberg.

I skissen å figur 7 är Gullberg fullt up to date med sin tids speciella modestil. Den föreställer förmodligen ett skåp, ehuru dörarna ej äro tagna med här. Profileringen å fötterna och sargerna äro gustavianskt betonade liksom ock lisenerna å det övre partiet. Helhetsintrycket erinrar om möbler av Iwersson. Teckningen kan vara utförd på 1790-talet eller omkring 1800.

Efter dessa randanteckningar till skissboken må följa några ord om den man, som upplagt och innehaft den. De upplysningar som om honom kunna hopletas ur kyrkoböcker och bouppteckningar, äro tyvärr endast alltför få och torftiga.

Håkan Paulus Gullberg föddes år 1742, var vet man ej. I varje fall var det icke i Brösarps by, där han emellertid 1774 var bosatt och i församlingsböckerna anges såsom snickare. Han var då gift med Anna Christina Carlander (född 1732), och hade med henne tvenne söner och en dotter, den senare sedermera gift med handskmakaregesällen Lars Holmgren, »som reser på Handtverket»

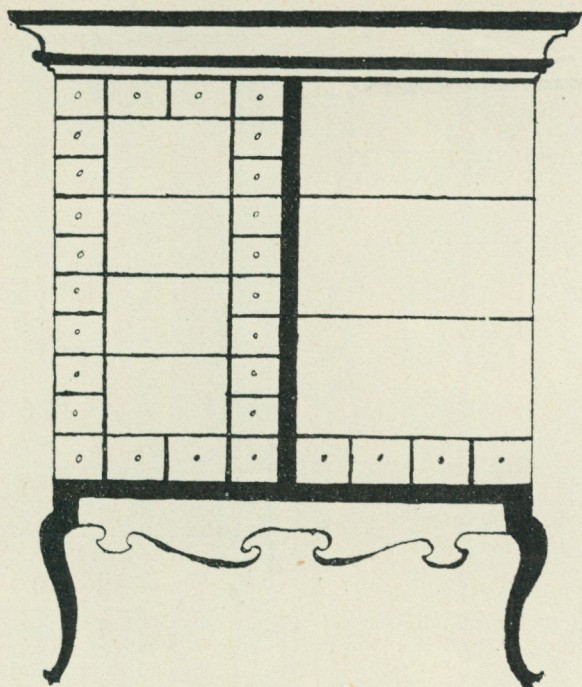

Fig. 5. Skiss till skåp, tidigast 1781. Utförd av H. P. Gullberg.

(så 180-). Gullbergs hustru dog 1802 efter en längre tids sjuklighet och mannen gifte då 1806 om sig med Botilda Paradis (född 1757), sannolikt tillhörande Simrishamnssläkten med samma namn. Den andra hustrun tyckes ha varit gift förut och förde med sig en tioårig dotter. Inhyser hos Gullberg bodde dessutom hans sonhustru Hanna Jönsdotter med sina tvenne söner. Hennes man bagaregesällen Anders Gullberg hade rymt ur riket.

Från och med 1806 uppträder Gullberg i kyrkoböckerna under titeln »skolemästare» och så är fallet ända till hans död den 11 juli 1812.

För kännedomen om Gullbergs förmögenhetsförhållanden kunna vi bygga på tvenne bouppteckningar, den efter första hustrun och den efter honom själv. Av dessa framgår bl. a., att Gullberg var husägare och innehade ett sju »binningar» (=fack) långt korsvirkes-

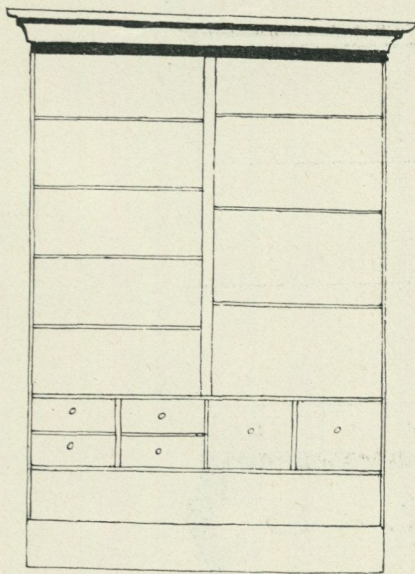

Fig. 6. Skiss till kryddskåp, tidigast 1781. Utförd av H. P. Gullberg.

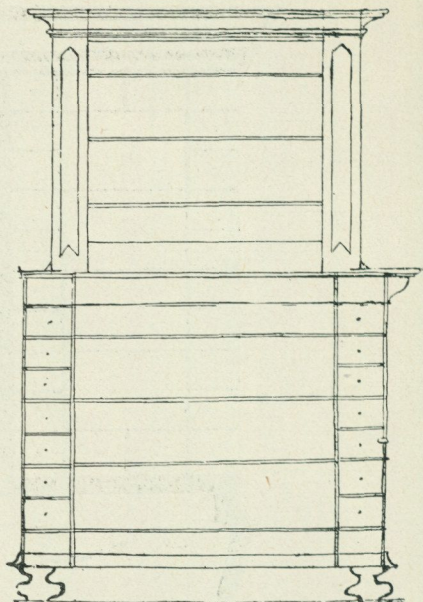

Fig. 7. Skiss till skåp av delvis gustaviansk karaktär, 1790-talet eller omkring 1800. Utförd av H. P. Gullberg.

hus, innehållande stuga, kammare och förstuga. På östra gaveln var tillbyggd en kammare och på den västra likaledes en kammare och en stuga, där sonhustrun hade fått sig anvisad bostad till döddagar. Hela fastighetsvärdet beräknades 1802 till 16 rdr 32 sk. sp. I bouppteckningen 1813 talas om »huset med kakelugnen», som enligt alla arvingarnas samfällda mening skulle tillhöra änkan Botilda Paradis Gullberg och hennes dotter. »Möblerna voro få och utan stort värde», meddelar första bouppteckningen. Av övrigt lösöre märkes ett väggur, 2 värjor, 22 böcker »utaf flere sorter», 1 snuskvarn, 1 »spansrör», 5 dricksglas, 5 brännvinsglas, 6 porslinstallrikar m. m. Till detta skäligen tarvliga och anspråkslösa inre lösöre kom verkstadens efter allt att döma välsorterade utrustning av svarstolar, sågar, »hövlar» till ett antal av 39 stycken, diverse järn och mått m. m., säkerligen en rätt så kostsam uppsättning på sin tid. Som den dyrbaraste pjäsen i boet uppgavs ett fickur av silver. På lösöret förrättades efter Gullbergs död auktion. Den totala värderings-

summan uppgick till 215 rdr 25 sk. 6 rst och stärbhusets skuldsomma till 65:36:— rgld. Lysande voro således icke de ekonomiska förhållandena, snarare tarvliga, och måhända var det för att förbättra den pekuniära ställningen, som Gullberg 1806 blev skolmästare. Därmed är ju icke sagt, att han helt uppgav sitt hittillsvarande yrke. I bouppteckningen 1813 upptages också en utgiftspost på 8 rdr 36 sk., utgörande böter för olaga brännvinsförsäljning, vilka också tyda på att man fått tillvarataga varje möjlighet till extraför tjänster.

Beklagligt nog veta vi icke, huruvida Gullberg erhållit sin utbildning inom något av de sydsvenska städernas ämbeten. Han tyckes i varje fall ej vara nämnd i Kristianstads snickareämbetes handlingar, som för denna tid förvaras i Nordiska Museets arkiv. Måhända har han tillhört ämbetet i Simrishamn.

Bilaga.

Albo härads bouppteckningar 1802.

År 1802 d. 17 maj... hölls bouppteckning och skifte efter snedkaren Håkan Gullbergs i Brösarp aflidna hustru Anna Christina Carlander, som afled d. 26 martij detta år, hon efter sig lämnad enkling med 2:ne barn, sonen Andreas som gift med hustru Hanna Jönsdotter, med 2:ne söner Johan Fredrik 9 år, och Jöns Petter 5 år, deras fader Andreas är ur riket bortrymdt, för omkring 6 år sedan, dottern Helena Sicilia gift med Handskemakaregesällen Lars Holmgren, som reser på Handtwäret. — Men Helena var tillstädes. — Enklingen uppgaf under edsplikt boet.

— — — — —
8 sågar, större och mindre.

1 sågbåge.

1 bandknif.

6 knifwar.

1 större träcirkel med skruf.

1 svarfstol med 24 st. järn och allt dess tillhörande wärktyg.

23 st. borrh, större och mindre.

39 höflar, större och mindre af alla sorter.

15 huggjärn.

1 tumstock med cirkel.

1 bäncka alen.

16 skruftwinnar, större och mindre.

1 skrufstycke med filar och allt dess tillhörande wärktyg.

- 2 hyfwelbänkar.
 - 1 iulbänk.
 - 1 ritmått.
 - 1 sjewmått.
 - 2 afskärswinklar.
 - 4 d:o slipstenar.
-

- 1 bössa.
 - 1 wäggur.
 - 2 wärjor.
 - 22 böcker utaf flera sorter.
 - 1 snuskvarn.
 - 1 spansrör.
 - 2 riwestenar.
 - 1 löpare af marmor.
 - 1 räknetafla.
 - 5 dricksglas.
 - 5 brännwingsglas.
 - 6 porslinstallrikar.
 - 1 porslinssmörkanna.
-

H. Gullberg.

ZUSAMMENFASSUNG.

William Karlson: Håkan Paulus Gullberg. Ein Dorftischler aus Schonen und einige Blätter aus seinem Skizzenbuche.

Schon früh konnte die möbelgeschichtliche Forschung konstatieren, dass die Grenzen zwischen den verschiedenen Möbelstilen durchaus nicht als fest betrachtet werden können, sondern dass im Gegensatz die Typen einer Stilepoche noch lange Zeit nachdem neue hervorgetreten sind, fortleben können. Aus einem in dem Kulturhistoriska Museet in Lund aufbewahrten Skizzenbuche, das dem Tischler Håkan Paulus Gullberg in Brösarps Gemeinde im östlichen Schonen gehört hat, werden von dem Verf. neue Beispiele hiervon angeführt. Die älteste mitgeteilte Skizze stammt aus dem Jahre 1781, mehrere der abgebildeten Möbeln zeigen aber Einzelheiten ganz in Rokoko und Barock. Die letzte Skizze ist aber mehr zeitgemäss, und soll nach der Ansicht des Verfassers um 1790 oder 1800 ausgeführt worden sein.

Der Verf. hat die Tatsachen über den Tischler Gullberg zusammengestellt, die aus den Kirchenbüchern und dem Nachlassverzeichnisse zu erhalten sind. Unbekannt ist, wo er ausgebildet worden ist. Sein Name ist in den Papieren der Tischlereizunft zu Kristianstad nicht erwähnt, möglicherweise kann er aber aus Simrishamn gekommen sein.

Als Beilage wird ein Auszug aus dem Nachlassverzeichnisse nach Gullbergs erster Frau abgedruckt, wo ein Verzeichnis der Werkzeuge ebenfalls zu finden ist.
